

NEĆE JEZIK NEGO PRAVO

Jezik i mladi

Sandra Zlotrg (moderatorica): Vozdra, raja, dobro došli na šesti razgovor u okviru projekta Neće jezik nego pravo. Tema je široko postavljena: jezik i mladi. To znači da ćemo danas govoriti o žargonu, razgovornom jeziku i o odnosu žargona i standardnog jezika, te kako se žargon tretira u školi i svakodnevnici. Zamolila bih sagovornike i sagovornicu da se predstave.

Marina Veličković: Ja sam Marina Veličković. Vodim *Krajnje neuračunljive*, pa ću pričati o online prostoru i kako se žargon tamo koristi.

Anes Osmić: Zdravo svima. Zovem se Anes Osmić i najviše ću govoriti iz perspektive novinara *Školegijuma*.

Namir Ibrahimović: Dobro veče, ja ću govoriti iz ugla učenika, kao nastavnik, ali i kao novinar, član redakcije *Školegijuma*.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Ja govorim kao magistrica lingvističkih disciplina jer sam magistrirala na temu žargon i rod. Za početak ću definirati ključne riječi, a onda ćemo

nastaviti sa razgovorom. Dakle, žargon je govor jedne određene društvene grupe koja žargon koristi kao sredstvo da se kao grupa okupi i razlikuje od drugih, te kao sredstvo samoidentifikacije. Tako imamo žargon srednjoškolaca, nastavnika, pankera, *neuračunljivih* itd. Žargon, jer je govor koji razlikuje nas od njih, ima funkciju tajnog jezika, pa samo osobe koje pripadaju grupi poznaju žargon, a oni koji ne pripadaju prepoznaju se po tome što ne znaju koristiti te riječi. Žargon je i jezik koji se igra. Poenta upotrebe je da šokirate, nasmijete, zblaznite ljude. Po toj funkciji žargon je sličan psovka – njime se krši tabu. U našem društvu ima puno tabua. Seksualnost je najvažniji i on se cenzuriše jezikom ili se koriste eufemizmi da se izbjegne imenovanje pravim imenom. Kada govorimo o psovka, obično u gramatikama, stilistikama i jezičkim priručnicima psovke idu zajedno sa vulgarizmima. Kada kažemo da je riječ vulgarizam, dajemo moralni stav prema riječi, pa ćemo se ovdje truditi da ne koristimo termin *vulgarizam*. Koristit ćemo termin eufemizam, dakle izraz koji pokušava ublažiti neki tabu, ili disfemizam, riječ kojom se direktno krši taj tabu. Riječ izravnog imenovanja bi bila ortofemizam. Naprimjer: *pička* je disfemizam jer se najčešće koristi u kontekstima da se uvrijedi žena, da se druga osoba unizi. *Pica* bi bio primjer eufemizma kojim se ublažava riječ, dok bi *vagina* bila ortofemizam, riječ kojom se direktno imenuje.

Prvo pitanje za Namira. Da li su žargon i psovke uopće tema u školi? Da li se obrađuju i na koji način?

Namir Ibrahimović: Žargon i psovke su govor ulice i kao takav su nedobrodošle unutar škole i nešto su što djeca ne smiju izgovarati. Radili smo lektiru Maka Dizdara *Kameni spavač* i njima tamo poprilično toga nije bilo jasno. To je jezik koji ne razumiju i moraju

koristiti rječnik, a i kad dođu do značenja riječi, ne mogu povezati o čemu se radi. Zadatak koji sam im dao bio je da napišu riječi koje oni govore i na taj način opišu *Kamenog spavača*. Što se tiče obrazovanja, psovka je prognana. U čitanci za 8. razred bila je priča Darija Džamonje u kojoj glavni junak, koji je i pripovjedač, govori o odrastanju. U jednom trenutku pojavi se psovka, mislim da je glasila *jebem ti mater*. To je godinama trajalo kao primjer loše čitanke jer sadrži psovku. To je nešto što je trebalo izbaciti iz nastavnog plana i programa. U devetogodišnjem nastavnom planu i programu te priče nije bilo. Druga situacija u kojoj se pojavljuje psovka je kada učenik opsuje. To je opet situacija gdje se sazivaju sjednice, o tome se priča, i nekako se i pređe preko toga ako je učenik opsovao učeniku, ali ako je upućena nastavniku, strogo se kažnjava. Kao i seksualnost i priča o religiji, psovka je također tema o kojoj se ne razgovara i nju učenici ne mogu koristiti. To je jedan od prostora koji ih zanima. Škola u taj prostor ne ulazi, a đaci ne osjećaju slobodu da o tome govore.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Anese, bi li ti iskoristio psovke za gramatičku analizu, recimo da dativ učimo na psovka?

Anes Osmić: Sad ne znam za dativ, koliko bi to bilo konstruktivno. Mislim da u učionici treba biti mjesta za sve ono što se nalazi u njihovoj svakodnevnici i što bismo mi kao odrasli sa više iskustva i znanja trebali da im približimo. Ono što je meni bilo na umu jeste da je problematično vrednovanje riječi kao lijepih i ružnih. To je isto kao da kažemo da je jetra lijep organ, a bubreg nije. Mislim da je sve što postoji u jeziku tu da iskažemo misli, emocije i osjećanja. Zanimljivo bi bilo uzeti film, recimo *Pored mene* Stevana Filipovića, odabrati jednu situaciju i iz tog dijela oduzeti psovke i vulgarijeme, te predstaviti djeci kako bi to izgledalo bez tog jezičkog sloja. Tu bi vidjeli da sve ima svoju funkciju i kako bi bez toga bilo sterilno i dosadno. Psovke i žargon pokazuju kako sam život nije sterilan i dosadan.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Dakle, poenta je samo ukazati kako sve to ima mjesto u jeziku kao i sve ostalo i objasniti kako psovke spadaju u neke društvene kontekste, a u druge ne.

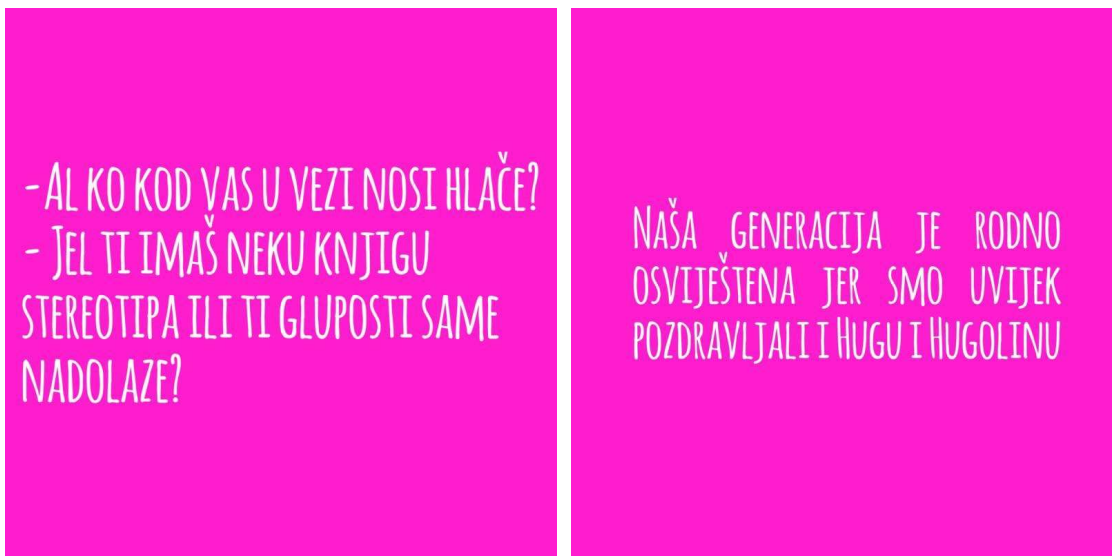
Anes Osmić: Da, i da nisu riječi ružne već njihova upotreba. Kada psovku koristim da nekome nanese bol, tada je to ružno, ali ne kada se želim ekspresivno izraziti.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Marina, znam da si čuvala djecu. Imaš li neki primjer da si nekada rekla nešto da nije odgovaralo kontekstu?

Marina Veličković: Sa djecom mi je obično znalo izletjeti da opsujem. Sada je pitanje da li da objasnim da sam ja to rekla, a oni ne smiju, i u kojem to periodu to treba objasniti. To mi je uvijek bilo problematično jer to nisu moja djeca, za njih je neko drugi odgovoran. Kako da im objasnim da to nisu riječi, već da se koriste u određenim situacijama, ali da se može naći drugi izraz? Pošto sam išla u srednju školu i studirala na engleskom, imala sam problem sa upotrebom bosanskih riječi u nekim kontekstima. Rekla sam mami da hoću da imam *perad* koja svijetli i visi sa plafona, pa smo shvatili da zapravo hoću *perje*. Govorila sam ljudima da su *kratki* umjesto da su *niski*. Rekla sam da ne znam kako da *delikatesne* stvari operem u mašini, a zapravo su bile *delikatne*. Tako mi se dešavalo da koristim riječi koje nisu prikladne za kontekst dok mi to neko ne kaže. Više mi se to dešavalo nego da opsujem kad ne treba, jer se krećem u krugovima u kojima su jezička pravila liberalna.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Osim kada pišeš akademske tekstove?

Marina Veličković: I tada postoje situacije kada je opravdano koristiti te izraze ili se može naći opravdanje.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Sa nećakom od pet godina prošla sam kroz to da je on došao iz vrtića i rekao *guzica*, i to mu je bilo smiješno. Onda sam ja rekla: *Ja imam guzicu, ti imaš guzicu, Berina ima guzicu, haj'mo pisati g-u-z-i-c-a*. Onda me je malo gledao i prešli smo na nešto drugo.

Namire, imaš sjajnu priču o protjerivanju upravo te riječi iz čitanke.

Namir Ibrahimović: To je jedna od epizoda sa recenzentima u kojoj oni ne čitaju stvari već primjećuju ono što je važno. Kolja Mićević je radio prijevod katrena Fransoa Vijona i prevodio je guzica na sve moguće izraze:

Epitaf
Kraj Pontoaze, Pariz, Francuza,
Rodio mene – žalna mi muza! –
Vrat mi oseća, zbog ovih uza,
Koliko je teška Francuzu guza!

Nešto od tih prevoda katrena se našlo u *Svezame, otvori se*. Recenzenti su rekli da to ne može. Hajde da to stoji jednom, ali na nekoliko varijanti ne može. Na kraju se svelo na to da je to bilo u manjem obimu, dakle našao se kompromis.

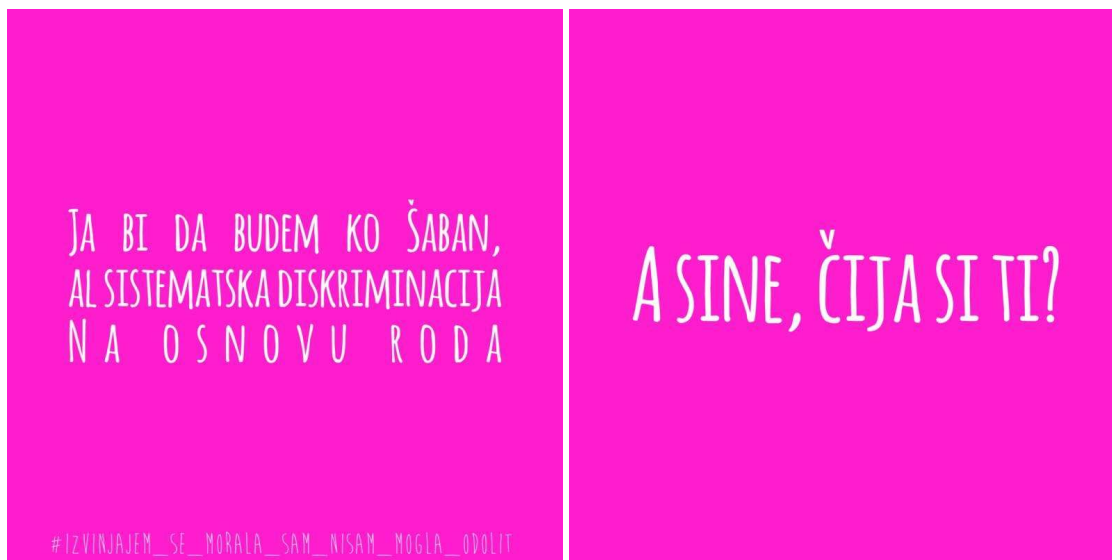
Sandra Zlotrg (moderatorica): Ti recenzenti su ustvari nastavnici. Mi imamo problem što ljudi koji rade u školi sami sebe cenzuriraju.

Namir Ibrahimović: Da, ali i univerzitetski profesori su ti koji puno više zagovaraju takve stvari. Smatra se da normirani jezik mora biti unutar škole i smatra se da neko ko je završio školu ima poznavanje normiranog jezika, bez obzira na to koja je to norma. Ali dok se oni bore da ispune normu, izgube sve – da djeca koriste maternji jezik, izgube da usvoje puninu jezika i izgube dodir sa stvarnošću. Propuste priliku da s mladima razgovaraju o stvarima koje njih zanimaju.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Jedna od tih tema je seksualnost i *Školegijum* često piše da treba o seksualnosti razgovarati na časovima odjeljske zajednice, a zašto ne i na časovima bosanskog.

Anes Osmić: Mislim da je o nekim najbitnijim stvarima bitno početi govoriti. Cenzura riječi je nekako uvijek cenzura misli. Nedavno sam naišao na zanimljiv članak danskog seksologa koji tvrdi da se pornografija treba naći u učionici i da se pornografija može iskoristiti za razgovor sa djecom o seksualnosti kako bi postali kritički korisnici pornografije, te kako bi mogli razlikovati medijsku prezentaciju slike tijela i zdrave seksualne interakcije. Mislim da sve ovo meni uspijeva samo na *Školegijumu*. Recimo, kada sam prije godinu ili dvije pokušao da postavim dramski tekst, gubio sam mahom glumce i glumice jer su moj tekst smatrali vulgarnim. Poslije nekoliko ponovljenih razgovora o tome da psovka ima svoju funkciju

odlučio sam da uradimo vježbu i da odigramo svakodnevnu situaciju susreta prijatelja koji se nisu dugo vidjeli, ali da glumci mogu koristiti samo po jednu riječ. Dao sam im da te riječi budu *pička* i *kurac*. Savršeno su to odigrali i više se nisu pojavili na probama. To govori koliki otpor ljudi imaju prema svemu tome, a sada koliko bi to moglo u školama, ne znam.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Marina, često pišeš o kondomima na postovima. Na koji način si iskoristila ovu platformu da progovoriš o stvarima koje nisu uobičajene i zašto se stranica zove *Krajnje neuračunljive*? Mogle ste biti *Krajnje histerične*, *Krajnje ludače*, *Krajnje šizike* i sl.

Marina Veličković: Ime ima veze s tim što sam ja pravica. Neuračunljivost postoji kao pravni koncept. To mi je bilo zanimljivo – kako se oduzima kapacitet da žene svjedoče o nečemu ili da imaju momenat samopercepcije; koliko se svjedočenje žene smatra objektivnim ili subjektivnim. Neuračunljivost je bila u kontekstu oduzimanja prava ženama da tvrde da je nešto stvarno i pogleda na njihovo iskustvo kao samo iskustvo, a ne kao na činjenicu. Ja sam izbjegavala korištenje riječi *pička* i *kurac* osim ako ih nisam problematizirala. S jedne strane, nisu loše riječi, ali postoje u društvenom kontekstu u kojem su rodno uslovljene. Kada ih koristimo, postoji momenat društvenog prtljaga koji sa njima ide. Kada je prošle godine bio homofobni napad u Kriterionu, neko je napisao: *Homofobi su pičke*. Pola feministkinja je bilo zadovoljno time što muškarci reaguju na homofobiju i što se bar malo ruši heteronormativni zid, ali mogu li biti išta osim *pičke*? Tako da postoji taj momenat u kojem treba kritički preispitati šta govorimo kada govorimo te neke stvari. Neki dan sam se iznervirala pišući o napadu u Super Super klubu u Zagrebu i napisala: *Odjebite*. Onda sam shvatila da sam

opsovala na postu, pomislim, to čitaju djeca, ali onda sam shvatila da im to sigurno nije prvi susret s tom riječi. Što se tiče kondoma, fascinantno mi je što se to smatra tabuom, ali u krugovima u kojim se ja krećem o tome se priča. Tu vidim zid između privatnog i javnog.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Žargon je najplodniji kada je riječ o *čašćenju* drugih. Koristi se kao verbalno oružje. Djeca jedni druge zovu *debilima*, *kretenima* i *pederima*. Pričate li o tome na času odjeljenske zajednice?

Namir Ibrahimović: Ovdje je nekoliko primjera koje ćemo komentirati. Ovo je lista nekoliko žargonizama koje učenici koriste. Ovdje su pomiješane različite stvari: skraćenice koje već postoje, neke skraćenice koje samo oni koriste, za koje su pojasnili značenje, neke od ovih koristi jedna grupa učenika, dok većina nije ni čula za to:

dobra ova – muški pogled na nekoga ko prolazi;

odvoj ga – situacija koja je iz Nadrealista, epizoda u kojoj se neko odvaja od struje; oni to koriste ironično kada se neko potuče, *odvoj ga* kao *ostavi ga tu da se tuče*;

ih ako ti ja ... – tu može sve moguće: *dam po ustima*, *dam po pički* i sl.;

kvetenčiću – oni imitiraju nekog ko ne može izgovoriti glas *r*, to ima dodatnu vrijednost u kojoj oni časte od milja nekog. Dakle, nije uvreda već neko ko je rekao nešto nezanimljivo;

picani – dječak koji se sredio, koji se obukao drugačije;

ota to – skraćeno od *ostavi to*;

talnem – od *utaliti*: daju zajednički novac;

evo nas u kraju, *kerovi laju* – to je citat iz neke pjesme, koriste kada se pojave negdje, ili kad se pojavi druga skupina koju smatraju kerovima;

jaje moje napiso – nije ništa uradio;

jebem li ti svega pomalo;

Kurafeta i *Šefikučka* – *Kurafeta* je kurva iz grada, a *Šefikučka* je izraz za kurvu iz sela; imaju, kažu, i izraz *Kurafet*, ali nemaju *Šefikučk*;

jebo te Alija retardirani – pitao sam koji Alija, rekli su *jedan jedini*;

šantej you stay – također iz serije, rijaliti šoua (koriste kad žele nekoga u svom društvu);

mamuti na ostrvu – rekli su da zaista misle na slonove koji su izumrli; u žargonu *mamu-ti-na-ostrvu*;

polje jagoda – vagina; *idi u polje jagoda*;

žrtveno jaje – nije *janje*, ali se koristi u istom kontekstu;

ne ponašaj se ko Trump – koriste za svakoga ko se ponaša kao budala;

tugy plaky suzy – kad neko ima lažne suze, kad ismijava emociju;
pipni labuda – rukom naprave oblik labuda. Odnosi se na pokazivanje mišića;
zbario i *zavario* – *zavario* je kada neko počne ozbiljno pričati s djevojkom koja mu se sviđa;
ko dijete – superlativ, neko ko je odličan;
abil denjo, *abar donjo* – također pjesma, *abil denjo* je *debil*, *abar donjo* je *dobar*. Vokali u drugoj riječi se mogu mijenjati;
Šta ima kod Suade – Suada je frizerka i kad neko zaraste, oni mu tako kažu da mora da se šiša.

Danas je čas bio zanimljiv dok su raspravljali, i smješkali su se. Ima djece koja to ne koriste niti žele razgovarati o tome. Ima djece koja slobodno govore bez sustezanja. Ima učenika koji se u biti smijulje, rekli bi, ali traže eufemizam ili preneseno značenje.

Nije suština značenje riječi već kako ih upotrebljavaju – da li je cilj da se uvrijedi neko ili da se komunicira. Većina ovih stvari je za njih normalna komunikacija. Seksualnosti u nastavi književnosti nema i, kada se pojavi, u interpretaciji se ignoriše. U priči o šarenoj ptici Mirka Kovača naslućuje se da se govori o pedofiliji, ali time se niko nije bavio niti nagovijestio o čemu se tu radi, a kamoli razgovarao s učenicima o tome. Kada čitate narodnu poeziju *Smrt Omera i Merime* ili neku sevdalinku i kada se spominje *kita bosiljka* ili *kita cvijeća*, tada se smiju. Još ako tu stanete, onda svi prasnu u smijeh.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Ovi primjeri su sjajni jer pokazuju kako se žargon preuzima iz pop-kulture: serije, filmovi i muzika. Jedna od Anesovih tema je turbo-folk. Djeca slušaju turbo-folk, a i ako ne slušaju, čut će u okolini. I o tome treba pričati u školi?

Anes Osmić: Meni je zanimljivo iskoristiti djeci poznati teren da bismo objasnili nešto što im je manje poznato, tako da sam odlučio da iskoristim stihove Cecinih pjesama da se s djecom razgovara o feminizmu. Za *Školegijum* sam napisao metodički podsticaj da objasnim kako bi se to moglo raditi. U utorak sam ove sedmice bio u Drugoj gimnaziji u Sarajevu jer me je njihova profesorica pozvala da vidimo da li to ima smisla u praksi. Taj čas je prošao odlično u smislu da je djeci bilo zanimljivo, ali i da smo govorili o ozbiljnim stvarima. Mislim da je bitno iskoristiti taj trenutak popularne kulture i predstaviti nešto što im nije blisko. To je nešto što je oko njih i dio njihovog života, a oni to kritički ne propituju.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Marina, ti i Lamija Begagić autorice ste knjige *Furam feminizam*, pa nam reci nešto više o knjizi. Šta je bila svrha korištenja žargona u ovom prvom dijelu knjige?

Marina Veličković: Knjiga je priručnik za djevojčice i dječake o feminizmu i predstavlja osnove feminizma. Sastoji se iz dva dijela. Prvi dio je blog koji piše Likica, glavna junakinja od trinaest godina, dakle to je njen online dnevnik. Drugi dio je pojmovnik koji školski objašnjava feminističke pojmove koje Likica koristi u dnevniku. Dnevnik je napisan žargonski i ima na sto stranica samo pet velikih slova, ako ne računamo kada je cijela riječ napisana velikim slovima. Išle smo na to da bude napisan tečnim, emotivnim jezikom punim afekta. Jedan od razloga je da djevojčicama i dječacima bude zanimljivo, lako i blisko, pa da materija koja je nova i o kojoj nisu razmišljali bude bliža kroz jezik kojim je pisano. U tom smislu jezik je korišten kao stilsko sredstvo. S druge strane, pošto sam godinama na online platformama, sviđa mi se što svaka platforma ima svoj jezik, i kad uđeš u taj svijet, počneš koristiti termine koji postoje samo u tom paralelnom jeziku. To nam je bilo bitno jer to uspostavlja Likicin svijet, čini ga autentičnim i uvlači djevojčice u njega i postavlja druge feminističke okvire.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Da li ste imale strah da vas neko neće razumjeti zbog jezika?

Marina Veličković: Meni se to dešavalo na *Neuračunljivim* jer sam odrasla na čaršiji i koristim riječ *hejbet*. Ljudi to nisu razumjeli. Knjiga *Furam feminizam* je pisana poprilično sarajevskim žargonom, pa smo to pokušavali neutralisati nekim online žargonom koji koriste mladi, a koji nije geografski uslovljen. Mada tu još ima dosta bosanskog žargona: *hejbet*, *sikter* i sl. Ali mislim da se iz konteksta može razumjeti značenje riječi.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Pored toga što je žargon progan, dijalekt se također smatra manje vrijednim. Ako djeca pričaju narodnim govorom, drugi ih ispravljaju. Kako promijeniti plan i program nastave jezika da dijalekt ne bude nešto što je niže vrijedno?

Namir Ibrahimović: Mislim da to više i nije problem, zato što od nastavnika koji rade unutar škole više niko ne insistira na usvajanju normiranog jezika u tolikoj mjeri. Zaista imate nastavnike koji koriste različite dijalekte jer dolaze iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine. Djeca ne reaguju jer je to nepoštivanje normativnog jezika nego zato što im je drugačije. Tu jeste problem: da s druge pozicije gleda visoka nekoga ko nije takav. S druge strane, djeci to nije više ni neobično i vrlo rado se susreću sa više različitih dijalekata. Ono što bi se moglo uraditi jeste da se u nastavi maternjeg jezika sistematično predstavljaju drugi dijalekti, da učenici vide kako se jezik sam grupisao u različitim okolnostima i kako je na malom prostoru nastao veliki broj narječja i dijalekata.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Ovdje govorimo o stavu prema dijalektu. Ne trebaju ismijavati druge. Ne trebaju ispravljati.

Namir Ibrahimović: To čak nije ni prisutno u tolikoj mjeri. To je više prebačeno na online prostor, kao što je bio slučaj s učenicom iz srednje škole u Banovićima. Unutar obrazovnog sistema to nije neka posebna tema, da će nekoga zbog jezika isključivati ili omalovažavati.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Anese, kako ti komentiraš da je izjava o prokišnjavanju autobusa postala viralni hit?

Anes Osmić: Djeca koriste jezik da povrijede druge i umiju da budu zlobni. U tom smislu treba da postoji odgovornost nastavnika da objasni da djevojka ne može drugačije da govori. Mislim da je ona prošla ozbiljnu torturu i kada sam gledao druge snimke u kojima se pravda, to je bilo pretužno. Tu nema trunke njene krivice, dakle ona se pravda zbog načina na koji govori. Mislim da je i to tema o kojoj treba govoriti. Nelagode koje imamo u jeziku su i nelagode naše svakodnevnice. Kada ste spomenule kondome, pored mene je u prodavnici stajao momak koji je stalno prilazio polici sa kondomima, da bi, kada je došao na red, uzeo kondome. To pokazuje koliko treba razgovarati o tim stvarima jer, ako ne govorimo, to može prouzrokovati veće probleme.

Marina Veličković: Ovo me je podsjetilo na menstruaciju, oko koje se stvara tabu jer ne pričamo o tome. Prije godinu-dvije sjedila sam s mamom u kafani i pored nas su sjedila dvojica likova koja su glasno pričala, što je meni išlo na živce. Tada sam ja počela glasno pričati o menstruaciji i pitala mamu da li treba da koristim tampone ili menstrualne šoljice. Njih dvojica su samo ušutjela, pokupila se i otišla.

Namir Ibrahimović: Imam priču o Konzumu: na kasi, kada kupuje uloške, moja ih drugarica stavi u papirnu kesu za voće, da se to sakrije, ali u školi ako učenica dobije menstruaciju i treba da ide ili treba uložak, kaže: *Moram hitno, ne mogu pričati*, i tada znamo o čemu se radi.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Da li si imala komentare na *Neuračunljivim* da ne pišeš, da se na izražavaš *kao dama*, da to ne priliči tebi i kako treba da se ponašaš?

Marina Veličković: Imala sam komentare na *Neuračunljivim* i u svakodnevnom životu da ne sjedim kao dama, ponašam se ili pričam kao dama. Pričam brzo, koristim poštapalice, sleng, previše se smijem, glasna sam, mašem rukama. Tu uvijek ima komentara i čudnih pogleda. U *Furam feminizam* Likica kaže: *Zašto neko misli da želim biti dama?* I šta to uopće znači u 21.

stoljeću? Ne vidim se kako ću jahati konja prebačenih nogu na drugu stranu. Šta znači biti dama? Treba da pereš suđe, čarape, da peglaš, radiš kućanske poslove koje dame nisu radile jer je to bio socijalno-ekonomski status. A mi to danas doživljavamo kao da hodaš okolo manikiranih ruku, ali istovremeno da budeš najbolja peglačica, domaćica, genijalna u seksu, ali samo sa svojim mužem, tako da mi je koncept dame u 21. stoljeću totalno nejasan.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Dakle, mi smo sada dovodili u pitanje kriterije pristojnosti po kojima se žargon izbacuje iz škole. Žene ne smiju govoriti preglasno, muškarci ne smiju biti feminizirani i sl. Ali koja je uloga medija u svemu tome?

Namir Ibrahimović: Nažalost, kada pozovemo upomoć školu i medije, ne dođemo daleko. Usprkos medijima, probijaju se i žargon i druge stvari koje djeca žive. To škola, kao i mediji ignorišu. U školi bi se moglo govoriti o medijima. Da se o njima ozbiljno govori, a ne o tome koji je prvi medij bio, a koji drugi. Da se ne rade definicije, već da se djeca uče razumijevati, čitati i pisati na osnovu važnih medijskih tekstova. Tako bi puno više sadržaja u školu ušlo preko medija. Suština je da bismo imali više povoda da pričamo o svim tabu temama i o onome što je đacima mnogo bliže. Ako se informišete preko portala, statusa i neko vam da ogromni nerazumljivi tekst u školi, ne možete napraviti korak iz jednog u drugo, bez obzira na to što nastavnici to predstavljaju kao važno, jer su preskočeni bitni koraci koji vode do toga. Dakle, treba prvo medije obrazovati i educirati. Mi nemamo kvalitetnu edukaciju vezano za medije. Imamo medije koji za publiku imaju mlade ljude i imaju potencijal da ih pouče kako da govore, čitaju, pišu i bave se temama koje ih zanimaju. To mogu biti platforme na kojima govore javno o stvarima o kojima inače raspravljaju.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Anese, kako promijeniti stav da žargon *kvari* jezik, da ako mladi pričaju žargonom, to ne znači da se ne znaju izražavati? Kako promijeniti te zadate stavove o jeziku preuzete od porodice i škole?

Anes Osmić: Mislim da je važan taj trenutak roditelja, kuće i porodice, jer nastavnik jako malo može uraditi ako će mediji, porodica i sve ostalo nastaviti sa provincijalnim razmišljanjem. Mislim da je važno reći da ne kvalificiramo riječi kao lijepe i ružne, već da su situacije i upotreba dobri ili loši. Treba objasniti da je jezik tu da iskaže polifoniju života i da je živ organizam koji je nama na usluzi da se iskažemo. Ne znam da li se ovo radi u bilo kojoj drugoj zemlji.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Još jedan od stereotipa o žargonu je da je to *frajerski* govor. Marina, ti na *Neuračunljivim* i kroz lik Likice imaš strategije kako problematizirati neke riječi kao *pička*. Kako odgovaraš na seksističke komentare, na pitanje: *Izvinite, gospođa ili gospođica?*

Marina Veličković: Umjesto *gospođa* ili *gospođica* treba ubaciti nešto drugo: *doktorica nauka, drugarica, sestra*, bilo šta, ali da se to razbija. Ja koristim *buraz* puno jer time govornika spuštam na nivo na kojem možemo ravnopravno pričati. Kao sestre. Sa Likicom je glavna stvar da se vidi da je bitnije ono što govorimo nego kako govorimo. Prijateljici je užasno smetalo prvih 20 stranica, mala slova, rečenice su kilometarske, to joj je išlo na živce, ali kad je ušla u taj svijet, postalo joj je lakše. Zašto bismo pisali knjigu za djecu tako da odraslima bude lakše? Djeci je od početka bilo zanimljivo, što se vidi iz komentara djece. Odraslima je bilo malo teško jer moraju naučiti taj govor. Jedna od stvari koju možemo uraditi jeste da se fokusiramo na to šta se govori, a ne kako se govori, jer ne znači da smo manje inteligentni ako koristimo žargon. Pogrešna je percepcija da se žargonom ne mogu reći misli koje su kompleksne. To se treba pobiti. Žargonom se mogu reći važne stvari. Ne moramo reći *diskurzivno* 15 puta u članku da dokažemo o čemu treba da pričamo.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Ima li neko u publici komentar?

Selma Asotić: Imam pitanje za sve, ili komentar. Dobili smo iz *Oslobođenja* upit da komentarišemo anketu, tj. rezultate popisa stanovništva, gdje se kaže da Bosna i Hercegovina ima najveću stopu nepismenosti u regiji. Mi smo rekli da ne možemo komentarisati bez demografske slike populacije. Mislim da je važnije pitanje kako definišemo pismenost i kako se prema tome odnosimo u školama. Svima je važno *ije, je, dž i đ*, a studenti ne znaju popuniti najobičnije formulare. Da li je pismenost deset ili devet puta od deset pogoditi *ć* ili *ć*, ili je pismenost širi pojam?

Namir Ibrahimović: To je pogrešno postavljena stvar unutar maternjeg jezika i književnosti. Dijete treba za 45 minuta napisati pismeni sastav. Ja ne znam ko bi od nas mogao za 45 minuta napisati sastav, a da to uvijek bude dobro. To je temeljna postavka. Onda je puno lakše nastavnicima da prođu kroz formalne stvari nego što će se posvetiti čitanju i objasniti djetetu šta u tekstu nije dobro, šta nije tačno ili precizno rečeno, i da predlože na koji način bi se to moglo popraviti, što je temelj edukacije pismenosti. Većina nastavnika bez obzira na to koliko pismenih sastava djece ispravi ne napiše ništa tokom svog rada. Znaju ispraviti, ali ne znaju napisati ni pokazati šta treba uraditi.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Sljedeće sedmice je Dan maternjeg jezika, pa se nadamo da ćemo medijima moći ponuditi ovu priču, a ne nacionalnu priču o ugroženosti jednog jezika i pravu naroda na svoj jezik.

Armin Stefanović: Sve vrijeme podržavate slobodu jezika u učionici, kažete djeci da se slobodno izražavaju, da ne kritiziramo djecu zbog upotrebe žargona, ali kada kažu: *Imaš li muda*, ili: *Ne budi pička*, to biste cenzurirali. Je li pošteno samo na to staviti cenzuru?

Marina Veličković: Zavisi u kojem se kontekstu jezik koristi. Nije isto kad kažeš nekome *jebem ti majku i jebote, jest dobro*. Mislim da je uredu tražiti od djece da kritički koriste izraze i osvijeste puni spektar značenja riječi. Treba da razmišljaju o tome kako njihovo korištenje jezika ponavlja određene privilegije, uspostavlja i ponavlja paterne, vrši nasilja i zahtijevati od njih da odgovorno koriste jezik. Feminizam je super način da se to postigne.

Anes Osmić: Iznio bih zapažanje na osnovu novinarskog iskustva. Kada radim tekst, posjetioce nekog događaja pitam za izjavu. Tu se vidi propust časova maternjeg jezika, gdje se posjetioci prvo uplaše jer misle da neće znati da odgovore na adekvatan način, pa mi treba prvo pet minuta da opustim sagovornike i kažem da nema *pravih* odgovora. Zato su potrebni časovi jezika, da naučimo da iskažemo misli i argumentovano branimo stavove.

Namir Ibrahimović: To i jeste slika obrazovanja. Od prvog do petog razreda nastavnici razredne nastave vode računa o tome da dijete izađe i kaže nešto slobodno. Nakon toga to se gubi, dijete ustaje da odgovara. Zato, kada se pojavi novinar, on misli da je došao još neko da ga ispituje. To je kulturološka izgradnja očekivanja tačnog odgovora. Nema djece koja su slobodna da izađu i slobodno govore. To je jedan od glavnih razloga zašto je to tako.

Armin Stefanović: Pitanje za Anesa je da li si na času djeci objasnio šta je turbo-folk. Na tekstu je bilo mnogo komentara roditelja koji nisu pročitali tekst već su iz naslova vidjeli da se radi o turbo-folku pa su bili zabrinuti da ćeš promovirati turbo-folk kao neku vrijednost, a ne da ćeš ga kritički propitati. Da li si na početku časa objasnio šta je turbo-folk, koja je njegova vrijednost i zašto je vrijednost takva?

Anes Osmić: Mene je zanimalo šta djeca misle o turbo-folku. Prvo je bilo par minuta šutnje. Moje prvo pitanje je bilo da nabroje nekoliko turbo-folk pjevača i pjevačica. Na početku su šutjeli jer im je bilo neugodno o tome govoriti, a kada smo krenuli s tom pričom, pitao sam ih da nabroje imena feministkinja, i tu je nastao tajac. Cilj časa je bio da se pokaže zbog čega je Ceca toliko popularna, a to je zbog toga što Ceca u tekstovima predstavlja patrijarhalnu sliku

žene gdje je žena uvijek *tepih po kojem gazi, dok on drugu mazi*, i djeca su to savršeno shvatila. Mislim da je problem s ljudima koji vide riječi *Ceca* i *turbo-folk* i odmah krenu s komentarima, za razliku od ljudi koji su pročitali tekst do kraja. Dakle, patrijarhalna predodžba o ženi koju je *Ceca* ustoličila je na času bila poljuljana. Brojne djevojčice se u tome pronalaze, a kada sam ih pitao zašto biste bile *tepih po kome neko gazi*, one su rekle da to nije uredu. Zbog čega imate takav stav o sebi? Stavove dobijamo iz okoline, pa mi je zato bilo bitno da razobličim *turbo-folk*, osim što je meni lično zabavan. Također, magistarski rad *Zlatana Delića* na rodnim studijima govori da i *Cecini* tekstovi imaju feministički potencijal. Ali, recimo, kada smo radili *Cecinu* pjesmu *Greška*, u kojoj djevojčica nije tipična, sve radi naopačke, niko nije znao tu pjesmu.

Ines: Ja sam Ines, između ostalog i novinarka. Zanimljivo mi je šta mi propuštamo ako ne znamo žargon. Bilo je jako zanimljivo ovo što nam je *Namir* pokazao. To može nastavnicima pomoći da razumiju način na koji djeca razmišljaju ili da se to iskoristi na neki drugi način.

Selma Asotić: Koja je tu uloga univerzitetskih profesora ili akademske zajednice? Odakle fašistički stav prema jeziku: da se kaže da je nešto manje vrijedno, da ponižavamo ljude koji govore drugačije i da smo okrutni prema tim ljudima? Taj stav dolazi s vrha. Imala sam u srednjoj školi nastavnicu koja je na jednom času rekla *pomaketi* umjesto *pomaknuti*. Dvadeset devet od trideset učenika i učenica se smijalo uglas i danima poslije je to bila omiljena riječ. Ovdje ljudi još uvijek misle da lingvistika treba da propisuje i određuje kako da se govori, a ne da opisuje.

Namir Ibrahimović: To je razumljiva reakcija učenika. Oni su kroz sistem obrazovanja bili ismijavani zbog toga kako govore od učenika i nastavnika, pa su sada dobili priliku da se i oni nekome nasmiju. Taj oblik standardnog jezika koji svi brane postoji u njihovim glavama. To ne postoji u stvarnosti, čak ni u knjigama. Petnaest hiljada novih riječi nastane dok oni napišu pravilo. To je odličan akademski materijal da se bave stvarima o kojima drugi ništa ne znaju i da prave udžbenike, knjige, rječnike, da normiraju i da služe političarima za obračune. To je njihova funkcija. Oni se ne bave stvarno jezikom.

Armin Stefanović: Šta bude kada učenik kaže *jebiga*?

Namir Ibrahimović: Zavisi kod koga. Negdje ništa, negdje problem. Negdje može biti sniženo vladanje. Zavisi od interpretacije, reakcije nastavnika i stava osobe prema riječi *jebiga*. Ili od učenika: neće isto reagovati prema učeniku koji je omiljen i onom koji to nije.

Marina Veličković: Mislim da je bitno to ko je rekao, koji je učenik omiljen. Mislim da je jezik elitistična stvar i koristi se za vrstu klasne opresije i diskriminacije. Treba prepoznati nivo privilegije da ja kao magistrica prava mogu koristiti žargon i da većina ljudi to neće interpretirati kao nepismenost, dok neko ko nema isti stepen obrazovanja ne može žargon koristiti na isti način, nema tu privilegiju. Dakle, i žargon je društvena privilegija.

Sandra Zlotrg (moderatorica): Završavam skup sa anegdotom sa odbrane magistarskog. Pisala sam rad o ovome o čemu smo pričali večeras, i tu je bilo mnogo primjera. U jednom poglavlju navela sam 52 sinonima za kurvu, odnosno prostitutku: *jebulja, pojebulja, karulja* i sl. Prije nego što sam počela izlagati, članica komisije je rekla: *Ne znam koliko ćemo danas slobodno pričati jer je Sandra napisala jedan slobodan rad*, ali su me na kraju pohvalili. Mentorica me je ipak opravdala i rekla da smo mi u akademskoj instituciji i da ti izrazi nisu upereni protiv drugih i da se ne mogu shvatiti kao nepristojnost. Ta cenzura dolazi sa moje katedre i u jednoj knjizi iz stilistike gdje se govori o vulgarizmima i žargonizmima umjesto primjera imate tačkice. To je cenzura. I šta onda očekivati od nastavnika i nastavnica? Da bismo to malo pobrkali, organizirali smo ovaj skup. Hvala vam na posjeti i sretan vam Dan maternjeg jezika!

Transkript uradio i sredio: Armin Stefanović